

УДК 37.035.7

СИСТЕМА ДОПРИЗОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ У РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ

ОЛЬГА ГАПЕЄВА,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу (підготовки військ) Наукового центру Сухопутних військ
Академії сухопутних військ, м. Львів

У статті розглянуто історичну ретроспективу формування системи допризовної підготовки молоді та існуючу нормативно-правову базу із цього питання, визначено основні завдання, форми й методи проведення допризовної підготовки, досліджено потенціал військово-патріотичних класів як первинної ланки підготовки кадрів для Збройних сил та комплектування кадрового резерву.

Ключові слова: допризовна підготовка, військово-патріотичні класи, Збройні сили Республіки Білорусь.

Постановка проблеми. Серед найбільш суттєвих досягнень військового будівництва в Республіці Білорусь від часу здобуття державної незалежності слід відзначити реформування організаційно-штатної структури Збройних сил, створення системи стратегічного стримування, органів спеціальних операцій та багатоступеневої національної системи військової освіти, спрямованої на підвищення якості підготовки офіцерських кадрів й удосконалення системи комплектування військ. Республіка Білорусь стала першою країною на пострадянському просторі, яка у 2005 році оголосила про закінчення процесу реформування Збройних сил [1].

Протягом згаданого періоду часу питання підготовки власних військових кадрів набуло особливої актуальності, адже на території Республіки після розпаду СРСР залишились лише два військові училища, які готували офіцерські кадри за вузькопрофільними спеціальностями: Мінське вище військово-політичне загальновійськове училище (далі - МВВПЗВУ) та Мінське вище інженерне зенітно-ракетне училище (далі - МВІЗРУ).

Керівництвом держави та Міністерства оборони Республіки Білорусь були вжито низку цілеспрямованих заходів щодо створення відповідних умов підготовки спеціалістів за багатьма військово-обліковими спеціальностями. Так, МВВПЗВУ було перепрофільоване на підготовку офіцерів за 7 основними командними спеціальностями для Збройних сил, Прикордонних і Внутрішніх військ, а МВІЗРУ, яке раніше готувало фахівців лише за трьома спеціальностями, на підготовку офіцерів за 24 командно-інженерними спеціальностями. Але, на думку фахівців військового відомства, ці заходи не забезпечили гарантованої підготовки, допідготовки та підвищення кваліфікації фахівців усіх рівнів за передбаченою номенклатурою військово-облікових спеціальностей та належного рівня підготовки військових наукових і науково-педагогічних кадрів [2].

Діюча національна система військової освіти повністю відповідає завданням збройних сил початку XXI століття, умовам соціально-освітнього середовища, економічно доцільна, інтегрована в загаль-

нодержавну систему вищої освіти, здатна швидко адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх загроз. Слід відзначити також міжнародне визнання й авторитет системи військової освіти Республіки Білорусь, що підтверджується зацікавленістю інших країн у навчанні військовослужбовців у військових навчальних закладах країни. Зокрема, здійснюється підготовка іноземних військових фахівців країн-учасниць Договору про колективну безпеку й країн далекого зарубіжжя. Система підготовки офіцерських кадрів передбачає, починаючи з допризовної підготовки, професійну підготовку у військових навчальних закладах, становлення й безперервний професійний ріст під час проходження військової служби, допідготовки офіцерського складу та підготовку наукових та науково-педагогічних кадрів [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні відсутні комплексні наукові роботи за тематикою нашого дослідження. Основу студії складають офіційні урядові та відомчі документи (кодекси, постанови, укази, накази, положення), які розміщені на державних Інтернет-порталах правничого спрямування Білорусії, а також матеріали виступів та інтерв'ю керівного складу оборонного відомства, котрі містяться на веб-сайті Міністерства оборони Республіки Білорусь - www.mod.mil.by; аналітичні матеріали державних інформаційних агенцій щодо системи загальної середньої освіти, стану підготовки військових кадрів, матеріали наукових і науково-практичних конференцій та семінарів за тематикою, що вивчається.

Мета статті - комплексне дослідження системи допризовної підготовки молоді в Республіці Білорусь в історичній ретроспективі.

Виклад основного матеріалу. У середині 90-х років минулого століття в білоруській армії були проведені соціологічні дослідження щодо розуміння офіцерським складом морально-психологічного стану військ. 72,46 % респондентів у своїх відповідях відзначали основний стимул патріотизму винятково в матеріальному забезпеченні. У військовому будівництві Білорусії того часу, як і в багатьох країнах колишнього СРСР, відбувався процес хаотичного

№ 2 (122) березень-квітень 2013 р.

скорочення чисельності військ та руйнування існуючих структур. У системі допризовної підготовки молоді також відбулися певні зміни: початкова військова підготовка, що залишилась у спадок від радянської системи середньої освіти, була замінена на предмет "Спеціальна підготовка", а з 1 вересня 1993 року всі складові допризовної підготовки в загальній середній освіті були повністю ліквідовані.

Саме в цей період часу керівництвом Міністерства оборони та Міністерства освіти РБ було підтримано ініціативу начальниці Військової академії Республіки Білорусь (далі - ВА РБ) генерал-майора Г. І. Флерка щодо створення "військово-патріотичних класів" (далі - ВПК) на базі середніх загальноосвітніх закладів у м. Несвіжі та м. Старі Дороги. На законодавчому рівні цей крок був оформлений відповідним розпорядженням Президента Республіки Білорусь від 13 листопада 1997 р. № 342 рп "Про допризовну підготовку молоді в державних загальноосвітніх, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладах".

Завданням новостворених класів була підготовка абітурієнтів для вступу до ВА РБ й до служби в Збройних силах. Випускникам ВПК надавалися серйозні пільги під час вступу до ВА РБ та на військові факультети вищих цивільних навчальних закладів (нині 7 військових факультетів здійснюють підготовку й навчання майбутніх офіцерів) [3, 4]. Згодом, у 2003-2004 рр., існуючі пільги було скасовано.

За рішенням Міністерства освіти й Міністерства оборони РБ у 1997 році були створені перші ВПК, укладені відповідні договори між навчальними закладами та установою освіти "Військова академія Республіки Білорусь". Кожна школа была закріплена за одним із факультетів Академії. За умовами договорів, професорсько-викладацький склад ВА РБ регулярно виїжджає у ВПК для проведення консультацій і контрольних опитувань із профілюючих предметів навчання. Двічі на рік у ВА РБ для учнів військово-патріотичних класів проводяться "Дні відчинених дверей", а для керівників класів і директорів шкіл - методичні семінари. Офіцери-куратори оцінюють рівень фізичної підготовленості, не рідше чотири рази на рік беруть участь у різних спільних заходах, у тому числі й у попередньому вивченні кандидатів перед їх вступом до ВНЗ. ВПК швидко набули популярності, адже тільки протягом першого року їх роботи на теренах республіки виникло більше 20 класів. Заняття з учнями військово-патріотичних класів проводяться як безпосередньо в навчальних закладах, так і на базі навчальних центрів допризовної підготовки або в опорних (базових) військових частинах [4]. Діяльність навчальних центрів допризовної підготовки молоді регламентується відповідним наказом Міністра освіти Республіки Білорусь. Центр є складовою ланкою в системі організації допризовної підготовки юнаків, усіх форм військово-патріотичного виховання, профорієнтації учнівської молоді в районі (місті) і вирішує завдання з організації допризовної підготовки юнаків (10-11 класи), формування морально-психологічної та фізичної готовності до служби у Збройних силах, профорієнтації на військові спеціальності учнівської молоді з урахуванням нових підходів до організації цієї роботи в системі освіти: надання інформації щодо основних положень Конституції і Законів Республіки Білорусь із питань військового обов'язку громадян та відповідальності за порушення останніх; про оборону держави; склад, структуру й завдання, що вирішуються Зброй-

ними силами Республіки Білорусь; про порядок проходження служби солдатами; про основні вимоги військової присяги; про традиції білоруської армії; правила надання само- та взаємодопомоги; формування початкових умінь та навичок із допризовної підготовки; фізичне загартування й формування психологічної стійкості під час виконання військового обов'язку; організації профільного та поглибленого навчання військової справи й відповідних військово-облікових спеціальностей юнаків, які виявили бажання підготувати себе до вступу у військові навчальні заклади (курсив - О.Г.) [5, 6]. Підготовка, отримана громадянами у військово-патріотичних класах (молодіжних об'єднаннях), ураховується призовними комісіями при визначенні виду й роду військ Збройних сил, інших військових формувань, у яких вони проходять строкову військову службу.

Закон Республіки Білорусь "Про військовий обов'язок і військову службу", прийнятий у 2003 році, установив обов'язковість допризовної підготовки для учнівської молоді. Зокрема, у статті 21 Закону записано, що громадяни країни проходять допризовну й фізичну підготовку в установах, які забезпечують здобуття загальної середньої, професійно-технічної та середньої спеціальної освіти, відповідно до навчальних планів. Під час допризовної підготовки громадяни проходять навчально-польові збори.

Розроблені в грудні 2008 р. спільно Міністерством оборони та Міністерством освіти "Методичні рекомендації з організації надання допомоги військовими частинами Збройних сил загальноосвітнім установам у допризовній підготовці й військово-патріотичному вихованні учнів" дозволили значною мірою оптимізувати роботу з професійної орієнтації учнів. Зокрема, з метою підвищення якості допризовної підготовки учнів, ефективного використання для цього наявної навчально-матеріальної бази військових частин районним (міським) військовим комісаріатом спільно з регіональним органом управління освітою та відповідними командирами військових частин проводиться розподіл і закріплення комплектованих військових частин за загальноосвітніми закладами.

З метою подальшого вдосконалення форм і методів взаємодії між військовими частинами, військовими навчальними закладами та загальноосвітніми закладами проводяться такі заходи: створення під керівництвом командувачів (начальників структурних підрозділів Міністерства оборони, Генерального штабу Збройних сил) у загальноосвітніх закладах класів, учні яких відвідують факультативні заняття військово-патріотичної спрямованості, з укладанням відповідного договору між загальноосвітнім закладом і вищим військовим навчальним закладом; організація факультативного вивчення профілюючих предметів за відповідною програмою підготовки, що розроблена у військовому виші. Учні, які відвідують військово-патріотичні класи, мають право носити, замість шкільної, військову форму одягу, яка закупується за кошти батьків; їм також видається посвідчення встановленого зразка на право носіння військової форми одягу [7].

Слід зауважити, що кількість ВПК на теренах Республіки змінювалась разом із підвищенням престижу Збройних сил РБ й офіцерської служби. В одному зі своїх виступів командувач Сухопутних військ РБ генерал-майор Олександр Нікітін підкреслив, що військово-патріотичні класи - перший щабель у підготовці майбутнього офіцера. Сухопутні війська Збройних сил Білорусії займають

перше місце за кількістю підшефних ВПК. Так, станом на 23.02.2010 року 13 з'єднань і військових частин Сухопутних військ надають допомогу в роботі 25 військово-патріотичних класів. Кількість випускників становить 1200 осіб, близько 500 із яких вступили до військових навчальних закладів, 190 проходять службу як офіцери. У школі № 9 м. Слонім вирішили йти шляхом використання в навчанні так званого "кадетського компонента" в рамках проведення експериментальної інноваційної програми "Кадетська освіта". Вихованців спеціального класу відразу стали називати кадетами. У 1999 р. клас був представлений Президенту Республіки Білорусь О. Г. Лукашенку. Куратором кадетського класу стало Міністерство оборони в особі командира Слоніської механізованої бригади полковника І. І. Чауса. Із 1999 р. у школі № 9 кадети стали вчитися чотири роки. Районний виконавчий комітет своїм рішенням увів посади вихователів. Із 2004 р. у кадети стали набирати із 6-го класу, а з 2005 р. - із 5-го. 31 жовтня 2007 рішенням районного управління освіти класи були об'єднані в кадетський корпус. Корпус перейшов на носіння чорної, властивої кадетським корпусам форми, погонів і кашкетів. Погони корпус закуповує в Росії. Форму закуповують батьки. Випускники корпусу отримують випускний знак, що є копією знаку Полоцького кадетського корпусу. До середини 2008 р. у корпусі налічувалося майже 200 кадетів, які навчаються в 9 класах, та чотири вихователі - один на два класи.

З метою вдосконалення системи комплектування військ у ЗС РБ відтепер у кадровий резерв зараховуються практично всі випускники військово-патріотичних класів. Якщо раніше у ВПК зараховували тільки найкращих учнів, то при новому підході навчаються в них зможуть і ті хлопці, які отримали не лише відмінні та позитивні оцінки. У перспективі це істотно розширить мережу ВПК, а відповідно й кадровий потенціал ЗС РБ.

Сьогодні важко прогнозувати майбутнє білоруських військово-патріотичних класів, тим більше що з 28 січня 2010 року відповідно до Указу Президента Республіки Білорусь № 54 з метою створення умов для підготовки громадян до служби в Збройних силах, інших військах і військових формуваннях Республіки Білорусь, органах внутрішніх справ, органах і підрозділах із надзвичайних ситуацій обласними й Мінським міським виконавчими комітетами дозволено створювати кадетські училища та затверджено відповідне Положення про кадетське училище. Нині в країні функціонують 3 кадетських училища та розглядається можливість відкриття їх у кожному обласному центрі. Кадетське училище віднесене за статутом до загальноосвітнього закладу. Військових звань та привілеїв його випускники не отримують. Додатково до програми загальноосвітнього циклу забезпечується вивчення предметів військової спрямованості, а також здійснюється підготовка кадетів до вступу в навчальні заклади силових відомств - армійські, системи МВС, МНС. Саме тому приділяються підвищені вимоги до фізичної підготовки, введено спеціальний предмет "Основи військової служби", що є розширеним курсом колишньої початкової військової підготовки, вивчається й освоюється стройова, вогнева підготовка, статuti Збройних сил [8].

Висновки

1. Допризовна підготовка молоді в Республіці Білорусь регламентується відповідною нормативно-

правовою базою, яка постійно вдосконалюється відповідно до вимог часу. Зокрема, із набранням чинності нової редакції "Кодексу Республіки Білорусь про освіту" у вересні 2011 року, до термінологічного апарату допризовної підготовки молоді було внесено ряд суттєвих змін.

2. Військово-патріотичні класи є складовою системою допризовної підготовки молоді. Вони були утворені в 1997 році на базі загальноосвітніх навчальних закладів з метою підготовки молоді до вступу у військові навчальні заклади Збройних сил Республіки Білорусь. Із часом діяльність цих класів вийшла за рамки змісту, що закладався їх засновниками. Нині вони за всіма ознаками є первісною ланкою підготовки військовослужбовців для Збройних сил Республіки. 70-90 % випускників військово-патріотичних класів щорічно стають курсантами вищих військово-навчальних закладів Республіки Білорусь.

3. Із урахуванням рівня навичок і вмінь, набутих під час навчання, випускники військово-патріотичних класів розглядаються керівництвом Міністерства оборони як мобілізаційний та кадровий резерв Збройних сил Республіки Білорусь. ВПК займають провідне місце в сучасній моделі військово-патріотичного виховання молоді в країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мальцев Л. Вооруженные силы: реформирование завершено. Строительство и развитие продолжается [Электронный ресурс] / Л. Мальцев. - Режим доступа : <http://www.mod.mil.by/statybag2.html>.
2. Мальцев Л. Система подготовки офицерских кадров в Вооруженных Силах Республики Беларусь: актуальные вопросы функционирования и направления совершенствования [Электронный ресурс] / Л. Мальцев. - Режим доступа : pu.by/iss/n32/MALTSEV32.pdf.
3. Варламов В. Допризывная подготовка в Беларуси: история, проблемы, перспективы [Электронный ресурс] / В. Варламов. - Режим доступа : <http://mod.mil.by/armia/pdf/2005n6/05.pdf>.
4. Кучерова Л. Воспитать патриотов [Электронный ресурс] / Л. Кучерова. - Режим доступа : mod.mil.by/armia/pdf/2005n1/03st.pdf.
5. Соболевский А. До и после срочной службы в Белоруссии уделяют большое внимание подготовке мобилизационных ресурсов [Электронный ресурс] / А. Соболевский. - Режим доступа : http://nvo.ng.ru/forces/2009-02-06/7_Belorussia.html.
6. Приказ Министерства образования Республики Беларусь от 30 октября 1998 г. № 591 "Об утверждении Примерного положения об учебном центре допризывной подготовки юношей" [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.levonevski.net/pravo/temy/tema28/glav/docm0786.html>.
7. Методические рекомендации по организации оказания помощи воинскими частями Вооруженных Сил общеобразовательным учреждениям в допризывной подготовке и военно-патриотическом воспитании учащихся [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.mil.mod.by>.
8. Король Н. Кадеты по форме одеты, в том числе и 23 девочки [Электронный ресурс] / Н. Король. - Режим доступа : <http://respublika.info/>.

REFERENCES

1. Maltsev L. (2009), "Armed forces: reform is completed. Construction and development continues", available at: <http://www.mod.mil.by/statybag2.html>.
2. Maltsev L. (2009), "The officers training system in the Armed Forces of the Republic of Belarus: issues of functioning and direction of improvement", available at: pu.by/iss/n32/MALTSEV32.pdf.
3. Varlamov V. (2005), "Pre-conscription training in the Republic of Belarus: history, problems and prospects", available at: <http://mod.mil.by/armia/pdf/2005n6/05.pdf>.
4. Kucheroval L. (2005), "Educate patriots", available at: mod.mil.by/armia/pdf/2005n1/03st.pdf.
5. Sobolevskiy A. (2009), "Paying heed to mobilization resour-

№ 2 (122) березень-квітень 2013 р.

ces training before and after military service in the Republic of Belarus", available at: http://nvo.ng.ru/forces/2009-02-06/7_Belorus_sia.html.

6. Department of Education of the Republic of Belarus (1998), Decree No.591 from October 30, 1998 "About approval of the illustrative position of the center of pre-conscription training of yang men", available at: <http://www.levonevski.net/pravo/temy/tema28/glav/docm0786.html>.

7. Methodical guidelines by military units of the Armed Forces for assisting the general secondary establishments in pre-conscription training and military patriotic education of pupils, available at: <http://www.mil.mod.by>.

8. Korol N. (2010), "Cadets in uniforms, including 23 girls", available at: <http://kudapostupat.by/article/item/id/282>.

Olha Gapeeva

PRE-CONSCRIPTION TRAINING SYSTEM OF YOUTH IN THE REPUBLIC OF BELARUS

The article deals with the historical retrospective of the pre-conscription training system formation of the young in the Republic of Belarus and the existing legislation of this issue. The author defines the main tasks, forms and methods of pre-conscription training. The patriotic forms potential as a primary training level of the staff for Armed forces and reserve enlisting is researched here.

Since the independence of the Republic of Belarus there are several the most significant achievements of military construction in the Republic of Belarus such as: the Armed Forces organizational structure reform; creation of the strategic deterrence; formation of special operations bodies; creation of multistage national military education system directed to quality rise of officers staff training; improvement of the troops recruitment system. The Law of the Republic of Belarus "About the military duty and the military service", adopted in 2003, established the obligatory pre-conscription training for pupils.

The author found that the military patriotic forms were formed in 1997 on the basis of secondary schools with the purpose of young people preparing to enter the military educational establishments of the Armed Forces of the Republic of Belarus. It is a component of pre-conscription training for youth. The pre-conscription training of youth is regulated according to the corresponding legislation, which is constantly updated according to the demands of the times.

Key words: pre-conscription training, military patriotic forms, the Armed Forces of the Republic of Belarus

© Ольга Гапеева

Надійшла до редакції 19.02.2013

УДК 94(477)"312"

УКРАЇНСЬКЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ШІСТДЕСЯТНИЦТВО ЯК ФЕНОМЕН ПАРТІЙНОГО КЕРІВНИЦТВА "ВІДЛИГИ"

ОЛЬГА МУРАТОВА,

старший викладач кафедри теорії літератури та історії української літератури

Горлівського інституту іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету

У статті розглядається процес зародження українського літературного шістдесятиництва крізь призму літературно-мистецької політики радянського уряду та змін ідеологічного обґрунтування цієї політики відповідно до змін партійного керівництва. Аналізуються масштаби проявів лібералізації у сфері літератури й мистецтва, акцентується увага на непослідовності влади в здійсненні літературно-мистецької політики. Виділяються два кардинально протилежні етапи розвитку стосунків літературної інтелігенції і влади в період "відлиги". Доводиться зародження культурницького протистояння в колах літературно-мистецької інтелігенції України на другому етапі "відлиги", спричиненого згортанням процесів лібералізації. Уперше у вітчизняній історіографії разом із традиційною (опублікованою й неопублікованою) базою документів як історичне джерело використано прозові та поетичні твори когорти українських митців-шістдесятників.

Ключові слова: епоха "відлиги", радянський уряд, літературно-мистецька політика, метод соціалістичного реалізму, літературний процес, шістдесятиництво, культурницьке протистояння.

Постановка проблеми. Шлях до європейської інтеграції, обраний Україною як незалежною державою, зумовлює необхідність інтенсивних змін у всіх сферах життя країни. Важливу роль у цьому про-

цесі відіграє всебічне осмислення, адекватна інтерпретація та розуміння моделі тоталітарної держави й культури, що склалася в минулому столітті.

Одним із найцікавіших явищ української культу-

№ 2 (122) березень-квітень 2013 р.